

Türkiye’de Yeni Bin Yılda Kurulan Devlet Üniversitelerinin Kütüphaneleri Hakkında Niceliksel Bir Değerlendirme

A Quantitative Evaluation of the State University Libraries Founded in Turkey in the New Millennium

Mehmet Ali Akkaya*

Öz

Yeni bin yıla devlet ve vakıflara ait 74 üniversite ile giren Türkiye'nin bugün ulaştığı toplam üniversite sayısı 175'dir. Ön hazırlıkları gerektiği gibi yapılmadığı ve kontrolsüz olduğu için kamuoyu tarafından ciddi şekilde eleştirilen bu artışta; "her ile üniversite" sloganı ile üniversite sayısının artırılmasının hükümet politikası olarak belirlenmesi etkili olmuştur. Söz konusu genç üniversitelerin temel varlık nedenleri olan eğitim ve araştırma faaliyetlerini etkin bir biçimde sürdürmelerini sağlayan en önemli birimlerden biri de üniversite kütüphaneleridir. Bu çalışmanın amacı, yeni bin yılda devlet tarafından kurulan üniversitelerin kütüphane durumunu ortaya koymaktır. Bu kapsamda 2000 yılından sonra kurulan 51 devlet üniversitesi kütüphanesine personel, derme, bina, bütçe ve kullanıcı unsurları açısından daha net bilgilere ulaşmak için anket uygulanmıştır. Uygulamanın başında 51 kütüphaneden 5'inde Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığının henüz aktif olarak hizmet vermediği tespit edilmiştir. Kalan 46 üniversite kütüphanesinden 27'si anketleri yanıtlanmıştır. Ele alınan evren ve örneklem, Türkiye'de yeni bin yılda kurulan üniversite kütüphanelerinin ağırlıklı olarak personel eksikliği, bina, bütçe ve derme sorunları yaşadığını, bunlara bağlı olarak da hizmet kalitesizliğinin ortaya çıktığını göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Üniversite; üniversite kütüphanesi.

Abstract

Turkey entered the new millenium with 74 state and foundation universities, a total which has now risen to 175 universities. This increase has been seriously criticized by the public because the preliminary preparations for the increase were not properly made and controlled. The government policy to increase the number of universities was identified with the slogan "a university for each province." Libraries are one of the most important units in supporting universities' ability to maintain effectively the training and research activities which are the main reasons for the existence of these young universities. The purpose of this paper is to introduce the situation of the libraries at the universities constituted by the government in the new millennium. Within this scope, we conducted a questionnaire at the 51 state universities founded after the year 2000 with regard to personnel, collections, structure, budget, and users. It is ascertained that there are no Departments of Library and Documentation active in 5 of these 51 universities (of the 46 remaining university libraries, 27 did not respond to the questionnaire). The population discussed and samples obtained show that state university libraries founded in Turkey in the new millennium have problems in personnel, structure, budget, and collections, and have a correspondingly poor quality of service.

Keywords: University; university library.

* Dr., Güney Deniz Saha Komutanlığı, İzmir. e-posta: mali7akkaya@gmail.com

Giriş

Bilgi, günümüzde ülkelerin gelişmişlik ve kaliteli yaşam düzeyini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Büyük bir hızla gelişen ve değişen bilgi dünyası, aynı hızla bilgi taşıyıcılarının çeşitlenmesini ve teknoloji merkezli olarak gelişmesini de beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu dönüşümden en çok etkilenen ve varlığını sürdürmek için bilgi dünyasındaki gelişmelere ayak uydurma zorunda olan kurumların en başında üniversiteler yer alır. Çünkü üniversiteler bilgi üretim ve tüketimin en yoğun olduğu (Polat ve Odabaş, 2011, s. 44), bilgi taşıyıcılarının en çok çeşitlilik kazandığı yerlerdir.

Üniversiteler, bilginin bilim ve teknoloji dünyasına en yoğun biçimde taşındığı, bu işbirliği ile ortaya çıkarılan yeni bilginin eğitim ve öğretim etkinliklerinin çağdaşlaşması sürecine sunulduğu kurumlardır. Bir toplumun eğitim ve öğretim zincirindeki en son ve en geniş halka olan üniversiteler (Nalbantoğlu, 2009, 13), eğitim aracılığı ile insanı nitelikli insana dönüştürürler. Üniversitelerin temel amacı ve sorumluluğu bilgi ve düşünce üretmek ve ürettiği bilgi ve düşünceyi yaymaktır. (Çukadar ve diğ., 2011, s. 2). Bilgi Çağı ile birlikte; bilginin temel toplumsal sorun olarak görülüp toplumsal güce dönüşmesine doğrudan katkı sağlamak üniversitenin öncelikli amaçları arasına girmiştir (Çakmak, 2003). Bilgi eksenli bu temel amaç çerçevesinde üniversitelerin hedefleri şu şekilde sıralanabilir;

- Toplumun gereksinim duyduğu alanlarda yüksek düzeyde nitelikli eleman yetiştirerek toplumun teknik ve bilimsel bilgi düzeyini geliştirmek,
- Öğrencilerinin entelektüel birikimini ve kültürünü arttırarak onların özgür düşünceli, araştırmacı ve yaratıcı niteliklere sahip bireyler olarak yetişmesini sağlamak,
- Toplumun ortak kültür mirasının geliştirmek (Çakın, 1983, s. 61).

Bu amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesinde üniversitelere en önemli desteği veren birim ise üniversite kütüphaneleridir. Bünyesinde bulunduğu üniversitenin tüm akademik birimlerinin bilgi gereksinimine yanıt vermeyi hedefleyen üniversite kütüphaneleri, her türlü ortamda kaydedilmiş bilgiyi sunma ya da ulaşılabılır kıılma işlevini yerine getirirler. Başka bir ifade ile iyi örgütlenmiş ve doğru bir işleyişi olan üniversite kütüphanesi, bünyesinde bulunduğu üniversitenin vazgeçilmez unsurudur.

Üniversite kütüphanelerinin üniversiteler için taşıdığı anlam ve önem henüz yeni kurulan ve hemen her açıdan yolun başında olan üniversiteler için çok daha önemli ve belirleyicidir. Çünkü kütüphaneler; yeni bir üniversitenin kendini akademi dünyasına ve öğrencilerine kanıtlanmasını sağlamanın en etkin araçlarından biridir. Üniversite için iyi bir imaj ve prestij unsuru olan iyi bir kütüphane aynı zamanda üniversitenin kendi geleneğinin ve kurumsal yapısının oluşmasına da doğrudan katkı verecektir. Yüz yıllık ya da bir yıllık da olsa, kütüphane her üniversite için vazgeçilmezdir.

Bu çalışmada, Türkiye’de 2000 yılından sonra kurulan devlet üniversitesi kütüphanelerinin mevcut durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı; tarihi geçmişli ilk on yılı aşmayan ve farklı çevrelerce pek çok açıdan yetersiz oldukları yüksek sesle dile getirilen devlet üniversitelerinin kütüphanelerine ilişkin niceliksel bir tespit ortaya koymak ve söz konusu kütüphanelere dikkat çekerek gelişmelerine katkıda bulunmaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmanın hipotezi; “başta personel kadrosu ile eğitim ve altyapı çalışmaları olmak üzere, pek çok açıdan gerekli ön hazırlıkları tamamlanmadan kurulan genç üniversitelerimizin öncelikli eksikliklerinin giderilmesi ve geliştirilmesi gereken birimlerinden biri de kütüphaneleridir” biçiminde oluşturulmuştur.

Betimleme yöntemiyle gerçekleştirilen çalışma kapsamında, kütüphanelerin derme, personel, bütçe, bina ve kullanıcı durumlarına ilişkin verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın başlangıç tarihi olan 28 Nisan 2013 tarihinde Türkiye’de eğitim hizmeti veren ve 2000 yılından sonra kurulmuş olan devlet üniversitesi sayısı 51’dir.¹ Ancak yapılan ön araştırmada 51 üniversite arasında 5 üniversitenin Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı’nın henüz aktif olarak hizmet vermediği tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmanın kapsamı 30 Nisan 2013 tarihinde 46 devlet üniversite kütüphanesi olarak belirlenmiştir. Geri bildirimde bulunan kütüphane sayısı 27’dir ve bu sayının evreni temsil etmesi açısından yeterli olduğu düşünülmüştür.

Araştırma sürecinde kütüphane yöneticilerine gönderilen anketler aracılığı ile elde edilen veriler Statistical Packer for the Social Science (SPSS) 11.5 yazılımı ile analiz edilmiştir.

Türkiye’de Üniversite Kütüphaneleri

Türkiye’de bugün 104’ü devlet, 71’i vakıf olmak üzere toplam 175 üniversite vardır (Yükseköğretim Kurulu, 2013). Geçen yüz yılın son çeyreğinden itibaren Türkiye’de üniversite kütüphanelerinin üniversite için anlamı, durumu, hizmetleri, olanakları ve sorunlarını ele alan pek çok çalışma yapılmıştır. Genelde kütüphane unsurlarından biri ya da birkaçını konu edinen bu çalışmalar arasında tüm kütüphane unsurlarını içerecek biçimde çerçevelenenler de vardır. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin -en köklü ve kurumsal olanlar da içinde- önemli bir bölümünün kütüphaneciliğin temel unsurları açısından sorunlarının bulunduğu ve kütüphanelerin yetersiz olduğu kanısına varılmıştır (Ersoy, 1978; Çelik, 1991; Toplu, 1992; Çelik ve Uçak 1993; Çelik, 1994; Atılğan 2008; Odabaş ve Polat, 2011). Araştırmanın amacı ve kapsamı dikkate alınarak, araştırmada ülkemizdeki üniversite kütüphaneleri konusu, kütüphanenin amacı ve temel özellikleri çerçevesinde ayrıntıya girilmeden ele alınmıştır.

Üniversite kütüphaneleri, tıpkı bünyesinde buldukları üniversiteler gibi sahip oldukları olanaklar ölçüsünde hizmet verebilirler. Bir kütüphanenin temel unsurları olan derme, personel, kullanıcı, bütçe ve bina özellikleri aynı zamanda kütüphanenin yeterlilik durumunu belirleyen ölçütlerdir. Söz konusu unsurlara ilişkin yetersizlik durumu azaltıldığı ölçüde kütüphanede sunulan hizmetlerin kalitesi ve performans düzeyi artacaktır (Poll ve Boekhorst, 2007).

İyi bir kütüphane işleyişi için ilk koşul yeterli sayıda ve donanımda personele sahip olmaktır. Başta daire başkanı olmak üzere, kütüphanenin tüm hizmet birimlerinde Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinden mezun çalışan bulunmalıdır.

Kütüphane hizmetlerinin modern düzeyde yürütülmesi ve kütüphanenin araştırma ve eğitim öğretim için gerekli kaynakları temin edebilmesi için üniversite bütçesinden çağdaş standartlara uygun bir pay ayrılmalıdır.

Dermenin üniversitenin eğitim ve öğretim programını destekleyecek donanımda ve güncellikte olması bir üniversite kütüphanesinin temel amacıdır. Derme elektronik ortamda erişilebilir kaynakları da içermelidir. Kullanıma sunulacak veritabanı erişim hizmeti, iyi işleyen işbirliği ağı ile desteklenerek kütüphanenin hizmet ağı geliştirilmelidir.

Üniversite kütüphanesinin hizmet kalitesini belirleyen diğer bir unsurda kütüphane mekan özellikleridir. Kütüphane binası derme ve kullanıcılar açısından olduğu kadar personel açısından da modern bir yapıda olmalıdır. Binanın kullanıma uygunluğu ve kalitesi, kütüphanenin performansı ve kullanıcı memnuniyeti konusunda doğrudan etkilidir.

Yükseköğretim Kurulu’ndan edinilen veriler dikkate alındığında, genel olarak köklü bir kültür oluşturabilen ve kurumsallaşma sürecinde daha uzun yol kat etmiş olan üniversitelerin kütüphanelerinin temel unsurlar ve hizmetlerin sunumu açısından daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Bu tespit, daha genç ve her açıdan henüz yolun başında olan üniversitelere ait kütüphanelerin durumlarının ne olduğunu ve gelişim süreçlerinin nasıl daha sağlıklı ve verimli kılınabileceği sorusunu ortaya koymuştur.

Türkiye’nin Yeni Binyılda Kurulan Devlet Üniversiteleri

Türkiye’de modern üniversitenin tarihi 1933 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı İstanbul Üniversitesi’nin açılmasıyla başlar (Tanilli, 1991, ss. 379-380). 80 yıllık bu geçmiş, 1950’li

¹ Üniversite sayılarına 27 Nisan 2013 tarihinde Yükseköğretim Kurulu’nun web sitesinde yer alan <http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz> adresinden erişilmiştir.

yıllarda ilk devlet üniversitelerinin açılmasının ardından, yeni üniversitelerin kurulması açısından dört tarihsel döneme ayrılabilir; 1973-1975 yılları dönemi, 1982 yılı, 1992 yılı ve 2006-2008 yılları dönemi (Arap, 2010, s. 10). Üniversite tarihimizin 2006-2008 yılları dönemi günümüze taşınmıştır ve yeni üniversitelerin açılması süreci bugün de devam etmektedir.

Bu araştırma sırasında çalışmanın kapsamını oluşturan ve “Türkiye’nin yeni bin yıl üniversiteleri” olarak tanımlanan devlet üniversitesi sayısı 51’dir. “Her ile bir üniversite” sloganı ile hükümet politikası olarak da ortaya konan bu süreçte 51 sayısına sadece 8 yıl içinde ulaşıldığı düşünüldüğünde, yeni üniversite açılmasının nedenini sadece eğitim ve öğretimin geliştirilmesinde aramak yanlış olacaktır. Bu noktada sosyal, toplumsal, ekonomik ve politik (Altınsoy, 2011, s. 99) nedenler de eğitim ve öğretim kaygısı kadar ön plana çıkmaktadır. Sayıları hızla artan genç üniversitelere ilişkin toplumsal bakış açısını genel olarak “ülkedeki üniversite sayısının artmasını destekleyenler” ve “üniversite sayısının artmasını kontrolsüz ve sıkıntılı olduğunu ileri sürerek desteklemeyenler” olarak iki gruba ayırmak olanaklıdır.

Üniversite sayısındaki artışın her koşulda ülkenin eğitim ve kültür yaşamını geliştireceğini ve sosyal yaşama katkı sağlayacağını savunan görüşe göre bir şehirde üniversite açılabilmesi için ille de o kentin kültür ortamının hazır olması beklenilmemelidir. Üniversite bir şehirde kültür ortamını kendi oluşturur. Gelişmiş kitaplıkları, konser salonları ve tiyatroları olmadan da bir şehrin üniversitesi olabilir (Ateş, 2009). Bugün yetersiz olan üniversite koşulları zaman içinde daha yeterli hale gelecektir. Üniversitenin şehre getireceği ekonomik kazanım da ülke için en az üniversitenin kendisi kadar önemli ve gereklidir.

Genç üniversitelerin altyapı çalışmaları tamamlanmadan kurulduğu ve bu yüzden söz konusu üniversitelerde nitelikli bir eğitim ve öğretimin gerçekleştirilemeyeceğini savunan gruba göre ise bu üniversiteler sadece ülkedeki işsiz üniversiteli sayısını arttıracaktır (Kaynar ve Parlak, 2005; Eskicioğlu, 2011).

Süreci ve işleyişini doğru bulmayan bakış açısına göre; ekonomik ve politik kaygıları üniversitelerin eğitime ve kültürel gelişmeye dayalı kuruluş gerekçelerinin önünde tutma gayreti, yeterli ön hazırlıklar yapılmadan açılacak üniversitenin niteliksiz (Demirer ve diğ., 2000, ss. 41-42) kalacağı gerçeği ile birleşince “tabela üniversite” kavramı ortaya çıkmıştır. Birbiri ardına kurulan ve nitelikten yoksun oldukları savunulan üniversiteleri tanımlamak için kullanılan bu kavram yeni üniversiteleri ele alış noktasındaki farklılıkları yansıtmaması açısından son derece çarpıcıdır.

Genç üniversiteler için “tabela üniversite” nitelmesini dile getiren bakış açısından; bir kentte üniversite açılabilmesi için o kentin kültür ortamının buna hazır olması gerekir. Bunun yanında üniversiteden söz etmek için bilimsel ve mekansal bazı maddi koşullar oluşturulmalıdır (Eskicioğlu, 2011). Ekonomik gerekçelerin ardına gizlenen siyasi kazanım çabaları ile kurulan ve başka üniversitelerden getirilen yarı zamanlı akademisyen kadrosu ile hizmet vermeye çalışan bir üniversitenin eğitim ve öğretim düzeyi açısından ulusal ve uluslararası kural ve standartları sağlaması olanaklı değildir (Kaynar ve Parlak, 2005).

Bir üniversitenin kurulduğu bölgenin ekonomisine katkı sağlaması, bölge için gelir yaratan ve dağıtan bir kurum olması doğaldır. Gelişmiş ülkelerde dahi üniversite bir bölge için endüstriyel ya da altyapısal yatırımlarla eş derecede önemli kalkınma faktörü olarak kabul edilir (Arap, 2010, 11). Ancak üniversitenin bu katkısı ülkenin kültür ve eğitim hayatı için taşıdığı anlam ve önemin önüne konulmamalıdır. Üniversite ülkenin eğitim ve kültür hayatını geliştirip bilgi dünyasını zenginleştirirken aynı zamanda çağdaşlaşmanın, ekonomik ve sosyal olarak değişimin dinamiklerinden olmalıdır.

Bir bölgede yeni bir üniversite kurulması, üniversitenin kurulmasına öncülük eden kişi, kurum ya da hükümetlerin politik olarak saygınlık kazanmasını sağlayacaktır. Ancak bunun siyasi malzeme yapılması ve bu kaygının üniversitenin amaç ve işlevlerinin önünde kıymetlendirilmesi, kurulan yeni üniversitenin akademik gerekliliklerden uzaklaşmasına neden olabilecektir. Bu noktada doğru eğilim; üniversitenin ülkeye ve bulunduğu bölgeye getireceği kazanımlar ile ülkenin eğitim ve öğretim zinciri içinde yer almaya hazır olma durumu arasındaki dengeyi doğru kurabilmek şeklinde özetlenebilir.

Yeni Bin Yılda Kurulan Devlet Üniversitesi Kütüphaneleri

2006 yılında kurulan 15 üniversite Türkiye’nin yeni bin yılda kurulan ilk üniversiteleridir. Söz konusu bu üniversitelerin kurulmasının hazırlıklarının sürdüğü süreçte, hükümet tarafından Yükseköğretim Kurulundan görüş istenmiş ve Yükseköğretim Kurulu, tasarıda yer alan Düzce, Ordu, Tekirdağ ve Uşak üniversitelerinin kurulmasının uygun olacağı, diğerlerinin ise zamana yayılmasının gerektiğini belirtmiştir. Bu görüşün ortaya konmasının gerekçesi olarak da kurulması düşünülen diğer 11 üniversitenin -başta akademisyen kadrosu olmak üzere- eğitim ve öğretim hizmeti vermeye henüz yeterli düzeyde hazır bulunmaması gösterilmiştir (“Meclis Tutanakları”, 2005). Bu tespitin, varlık nedeni üniversiteler olan bir kurum tarafından yapılmış olması dikkat çekicidir. Buna karşın, planlanan 15 üniversitenin tamamının açılmasının tek açıklaması hükümetin “her ile üniversite” politikasının her koşulda hayata geçirme kararlılığı olabilir. Takip eden yıllarda yeni üniversitelerin sayısı artmış ve kuruluş süreci kısalmıştır. Üniversite sayısındaki artış ve kuruluş sürecine ilişkin hızlanma, söz konusu üniversitelerin de eğitim ve öğretime başlamaya hazır olma ve yeterlilik durumlarının farklı platformlarda sorgulanmasını birlikte getirmiştir.

Yeni bin yılda kurulan üniversitelerin yeterlilik düzeylerinin sorgulanması sürecine doğrudan etki eden ve üniversitenin var olma ve kendini kanıtama noktasında vazgeçilmez unsur olan üniversite kütüphanelerinin niceliksel durumları, aşağıda ele alınmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de 2000 yılından sonra kurulan devlet üniversitesi kütüphanelerinin derme, bütçe, kullanıcı, personel ve bina başlıkları altında değerlendirmesi yapılmıştır. 01 Mayıs 2013 tarihinde 46 üniversite kütüphane yöneticisine kütüphanelerin web adresi üzerinden e-posta yoluyla bir anket formu gönderilmiştir. Hazırlanan ankette, kütüphanenin dermesine yönelik 9, bütçesine ilişkin 5, kullanıcı grubuna yönelik 2, personel durumuna yönelik 6 ve bina özelliklerine yönelik 5 olmak üzere toplam 27 açık uçlu soru sorulmuştur. Anket gönderileri yanıt alınamayanlar için 17 Mayıs 2013 tarihinde yenilenmiştir. Yenilemenin ardından anket sonuçları için son gün olarak belirlenen 05 Haziran 2013 tarihinde anketi yanıtlayan üniversite kütüphanesi sayısı 27’ye ulaşmıştır. Bu sayı, araştırmanın yapıldığı tarihte çalışmanın kapsamını oluşturan üniversite sayısının %58,9’una karşılık gelmektedir.

Derme

Bir üniversite kütüphanesinde hizmet verilmesinden söz edebilmek için kütüphanenin temel unsurlarından biri olan dermenin nitelik ve nicelik açısından belli bir düzeye ulaşmış olması ön koşuldur (Odabaş ve Polat, 2011, 331). Kütüphane koleksiyonunun niteliği ve niceliği üniversite paydaşlarının amaçlarına ulaşmasında belirleyici rol oynar. Bu nedenle yöneticilere ilk olarak kitap sayılarının ne kadar olduğu sorulmuştur. 27 üniversite kütüphanesinin derme sayısının dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

(Tablo 1): Kütüphanelerin Kitap Sayısı

Üniversite Kütüphanesinin		
Sayısı	Kitap Sayısı	%
5	10.000 – 20.000	18,5
8	21.000 – 30.000	29,6
7	31.000 – 40.000	25,9
4	40.000 – 50.000	14,9
3	50.000’den çok	11,1

Kütüphanesindeki kitap sayısı 20 binin altında olan 5 üniversitenin tamamı 2008 yılından sonra kurulmuştur. 20-30 bin arasında kitabı bulunan 8 üniversiteden 3’ü 2007 yılında kurulmuşken, geri kalan 5 üniversite ise 2008 ve daha sonraki yıllarda kurulan üniversitelerdir. Kütüphanesinde 30 ila 50 bin arasında kitabı bulunan 11 üniversiteden 4’ü 2006 yılında, 3’ü 2007 yılında, diğerleri ise 2008 ve sonrası yıllarda kurulmuştur. Derme sayısı 50 binin üzerinde olan 3 kütüphane ise 2006 yılında kurulan yeni bin yılın ilk üniversitelerinde hizmet vermektedir.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi genç üniversite kütüphanelerinin %74’ü 40 binden az kitaba sahiptir. Uluslararası üniversite kütüphaneleri standartlarında verilen “yeni bir üniversite kütüphanesi kurulurken 100 bin kitabı olmalıdır” (Withers, 1988; Standards for Libraries in Higher Education, 2011) önerisi dikkate alındığında, 40 bin ortalamasının yeni bir üniversite kütüphanesi için yetersiz olduğu açıktır. Yeni üniversitelerde ulaşılan ortalamasının uluslararası standartlarda verilen kitap sayısının yarısının altında kalmasının gerekçesi bir yere kadar Türkiye’nin genel kütüphane sorunları ile açıklanabilir olsa da kitap sayılarına ilişkin veriler genç üniversite kütüphanelerinin bu konudaki eksikliğini ortaya koymaktadır.

Kütüphanelerin süreli yayın sayılarına ilişkin genel durum Tablo 2’de verilmiştir. Bu konuda kütüphane yöneticilerinin %30’undan fazlasının bilgi vermemiş olması dikkat çekicidir. Yeni üniversite kütüphanelerinin %44,5’inde 300’ün altında süreli yayın aboneliğinin olması bu konuda 300 rakamının önemli bir eşik olduğu şeklinde yorumlanabilir.

(**Tablo 2**): Kütüphanelerin Süreli Yayın Sayısı

Üniversite Kütüphanesinin		
Sayısı	Süreli Yayın Sayısı	%
9	Bilgi Verilmemiş	33,3
5	1 – 100	18,6
7	101 – 300	25,9
3	301 – 500	11,1
3	500’den çok	11,1

27 üniversite kütüphanesinin hiç birinde süreli yayın sayısında uluslararası standartlarda yeni bir üniversite kütüphanesi için önerilen (Withers, 1988) 1000 rakamına ulaşamadığı dikkate alındığında, genç üniversite kütüphanelerinin süreli yayın aboneliği konusunda da yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu alandaki açık, bilimsel iletişim teknolojisi ve iyi yürütülen kütüphaneler arası işbirliği ağı ile bir noktaya kadar kapatılabilir.

Kütüphane yöneticileri süreli yayın sayısından farklı olarak online veri tabanı sayısına ilişkin anket sorusunu yanıtlama konusunda çekince göstermemişlerdir. Online veri tabanı sayısında 1-20 sayı aralığı ağırlıklı grubu oluşturmaktadır.

(**Tablo 3**): Kütüphanelerin Online Veri Tabanı Sayısı

Üniversite Kütüphanesinin		
Sayısı	Online Veri Tabanı Sayısı	%
7	1 – 10	25,9
8	11 – 20	29,6
4	21 – 30	14,9
3	31 – 40	11,1
5	40’den çok	18,5

Online ulaşılan veri tabanı sayıları Türkiye’deki daha köklü geçmişi olan üniversiteler ve uluslararası alanda verilen standart değerler ile karşılaştırıldığında arada önemli farkların olduğu görülmektedir (Çukadar ve diğ., 2011, s.216). Ankete yanıt veren kütüphanelerin %67’sinde Odabaş ve Polat tarafından Türkiye’de devlet üniversitesi kütüphaneleri ortalaması olarak verilen 28,29 rakamının gerisinde kalmıştır (Odabaş ve Polat, 2011, s.331). Genç üniversite kütüphaneleri de daha çok sayıda veri tabanına ulaşma konusunda ANKOS ve EKUAL uygulamalarından yararlanmaktadırlar.

Bilgi kaynağına erişim yollarını gösteren online veri tabanlarından farklı olarak, kütüphaneler arasında bilgiyi kullanma olanağı sağlayan online yayın sayısı konusunda daha dengesiz bir dağılım söz konusudur. Online yayın sayısı hakkındaki anket sorusu, 6 üniversitenin kütüphane yöneticisi tarafından yanıtlanmamıştır.

(Tablo 4): Kütüphanelerin Online Yayın Sayısı

Üniversite Kütüphanesinin		
Sayısı	Online Yayın Sayısı	%
6	Bilgi Verilmemiş	22,2
3	10.000’den az	11,1
5	10.000 – 50.000	18,5
4	50.000 – 100.000	14,9
9	100.000 – 200.000	33,3

Yapılan araştırmalarda bu konuda verilmiş bir standarda ulaşılamamış olmakla birlikte, bilginin ve bilgi taşıyıcılarının hızla değiştiği ve elektronik ortama taşındığı günümüz koşulları düşünüldüğünde, yeni üniversite kütüphanelerinde online yayın sayısının artırılması gerektiği söylenebilir.

Kütüphanelerin kitap dışı belge sayılarına ilişkin elde edilen veriler içinde bir kütüphaneye ait 1200 rakamı dikkat çekicidir. Çünkü bu sayı kendinden sonra en çok kitap dışı belgeye sahip olan kütüphanenin materyal sayısının dahi 2 katıdır.²

(Tablo 5): Kütüphanelerin Kitap Dışı Belge Sayısı

Üniversite Kütüphanesinin		
Sayısı	Kitap dışı Belge Sayısı	%
8	Bilgi Verilmemiş	29,7
3	1 – 50	11,1
5	51 – 100	18,5
5	101 – 200	18,5
6	200’den çok	22,2

Anket sonuçlarına bakıldığında dermenin geliştirilmesi konusunda kütüphanelerin ağırlıklı olarak mevcut dermenin her yıl ortalama %5 ila %10 arasında artırılması hedefinin benimsendiği görülmektedir. Bir üniversite kütüphanesi ise derme artış hızını yüzde esaslı büyümeye göre değil, “kütüphaneye yıllık 5000 yeni yayın katılması” ilkesi üzerine planlamış ve uygulamıştır.

(Tablo 6): Kütüphanelerin Dermesinin Yıllık Artış Hızı

Üniversite Kütüphanesinin		
Sayısı	Derme Artış Hızı	%
12	%5 – 10	44,4
6	%10 – 15	22,2
5	%15 – 20	18,5
4	%20’den çok	14,9

Verilen derme artış hızı genel olarak üniversitenin kuruluş yılı eskidikçe düşmektedir. Bu durum yeni kütüphanelerde temel derme oluşturma sürecinin derme artış hızının yüzdesini arttırdığı şeklinde de yorumlanabilir.

Sürelî yayın sayısı konusunda kütüphane yöneticilerine hem basılı hem de online sürelî yayın sayılarını içeren iki ayrı anket sorusu sorulmuştur. Her iki soru aynı çerçevede değerlendirilerek hazırlanmış olsa da yanıt verme konusunda yöneticilerin farklı eğilimlerinin olduğu görülmüştür.

² Kütüphane yöneticisi ile yapılan görüşmede, genel tablo dikkate alındığında son derece yüksek olan bu rakama ulaşılmasında bir koleksiyoncumun yaptığı bağışın belirleyici olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

(Tablo 7): Kütüphanelerin Abone Olunan Basılı Süreli Yayın Sayısı

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin	
	Basılı Abone Olunan Süreli Yayın Sayısı	%
5	Bilgi Verilmemiş	18,5
4	1 – 10	14,8
7	11 – 50	25,9
7	51 – 100	25,9
4	100'den çok	14,9

Türkiye İstatistik Kurumunun 2011 yılına ilişkin verilerine göre bu süreli yayın sayıları Türkiye'deki üniversite ortalamalarının gerisindedir (TÜİK, 2012).

Kuruluş sürecini henüz tamamlamamış üniversite kütüphanelerinde dahi abone olunan online süreli yayın sayısında on binli rakamlardan söz edilmesi, üniversite ve üniversite kütüphanesi için bilgi ve bilgisayar teknolojisinin ne denli önemli olduğunun açık bir kanıtıdır.

(Tablo 8): Kütüphanelerde Abone Olunan Online Süreli Yayın Sayısı

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin	
	Online Abone Olunan Süreli Yayın Sayısı	%
6	Bilgi Verilmemiş	22,2
7	10.000'den az	25,9
7	10.000 – 25.000	25,9
3	25.000 – 40.000	11,1
4	40.000'den çok	14,9

Online abone olunan süreli yayın sayısında yeni üniversite kütüphanelerinin ulaştığı rakamlar, bilginin ve bilginin kaydedildiği ortamın değişim ve gelişim sürecinin bilgi dünyasında karşılık geldiği anlamın fark edilmesi açısından son derece önemlidir.

Üniversite kütüphanelerinde bilgiye erişim ve uluslararası düzeyde güncel bilginin izlenebilmesi sürecinde TÜBİTAK bünyesinde hizmet veren EKUAL veri tabanı erişim uygulaması son derece önemli bir rol üstlenmiş durumdadır. Üniversite kütüphanelerinin amaç ve işlevlerine ulaşma sürecini kolaylaştıran bu uygulamanın dışında kütüphanelerin bireysel olarak takip ettikleri veri tabanı sayısı ankette yer alan sorulardandır. Bu soruya ilişkin anket sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur.

(Tablo 9): Kütüphanelerin EKUAL Kapsamında Erişilen Veri Tabanları Dışında Abone Olunan Veri Tabanı Sayısı

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin	
	EKUAL Kapsamında Erişilen Veri Tabanları Dışında Abone Olunan Veri Tabanı Sayısı	%
4	Bilgi Verilmemiş	14,8
12	1 – 10	44,4
6	11 – 20	22,2
4	21 – 30	14,8
1	30'dan çok	3,8

Ankete yanıt veren kütüphane yöneticilerinin önemli bir bölümü EKUAL veri tabanı erişim uygulamalarının kütüphanede sağlanan bilgiye erişim hizmetleri açısından vazgeçilemez önemde olduğu özellikle belirtilmiştir.

Bütçe

Bütçe üniversite kütüphanesinin güncel kaynak ve modern eğitim öğretim materyallerini kullanıcılarına sunabilmesinin sağlayıcısıdır. Bu nedenle ideal bir üniversite kütüphanesinin bütçe sorunlarının olmaması gerekir ve kütüphane için üniversite bütçesinden ayrılan payın personel giderleri hariç %3’ün üzerinde olması standart olarak kabul edilir (Withers, 1988; Standards for Libraries in Higher Education, 2011). Kütüphane bütçeleri arasındaki derin farklılıklar ve bu farklılıklardan kaynaklanan hizmet kalitesi düzeyinin değişkenliği, ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinin en önemli sorunları arasında yer alır. Ankete verilen yanıtlar doğrultusunda, yeni bin yılda kurulan üniversite kütüphanelerinde de bu konunun önemli bir sorun olduğu görülmektedir.

(Tablo 10): Kütüphanelerin Bütçesi

Sayı	Üniversite Kütüphanesinin Bütçesi	%
2	Bilgi Verilmemiş	7,5
3	100.000 – 200.000 TL.	11,1
10	200.000 – 300.000 TL	37,0
6	300.000 – 400.000 TL	22,2
3	400.000 – 500.000 TL	11,1
3	500.000 TL.’den çok	11,1

Bütçeden kitap/elektronik kitap alımı için ayrılan paya ilişkin anket sonuçları kütüphanelerin toplam bütçeleri ile birlikte değerlendirildiğinde, kütüphane bütçesinden en önemli payın kitap ve elektronik kitap alımı için ayrıldığı söylenebilir. Bu harcama kalemi için ayrılan oran, kütüphanelerin %85’inde toplam bütçenin yarısından fazladır.

(Tablo 11): Kütüphanelerin Bütçelerinden Kitap/Elektronik Kitap İçin Ayrılan Kısım

Sayı	Üniversite Kütüphanesinin Bütçesinden Kitap/Elektronik Kitap İçin Ayrılan Kısım	%
8	50.000 – 100.000 TL.	30,7
4	100.000 – 150.000 TL	15,4
3	150.000 – 200.000 TL	11,6
7	200.000 – 250.000 TL	26,9
4	250.000 TL.’den çok	15,4

Anketi yanıtlayan üniversite kütüphanelerinden bir tanesinin kitap ve elektronik kitap için ayrılan bütçesi 32.000 TL. olarak verilmiştir. Bu rakam diğer kütüphane bütçelerinden ayrılan paylar ile kıyaslandığında dikkat çekicidir. Söz konusu bütçe diğer 26 kütüphane bütçesinin çok uzağında olduğu için Tablo 11’de yer alan veriler 26 üniversite kütüphanesini kapsamaktadır.

Kitap ve elektronik kitap alımı için ayrılan kısım düşünüldüğünde, kütüphane bütçelerinden süreli yayın alımı için ayrılan pay çok daha kısıtlıdır. Kütüphane yöneticilerinin tamamı bütçeden kitap ve elektronik kitap için ayrılan payın ne kadar olduğu bilgisini ankette paylaşırken, 3 yönetici bütçeden süreli yayınlar için ayrılan payın ne kadar olduğunu belirtmemiştir.

(Tablo 12): Kütüphanelerin Bütçelerinden Süreli Yayınlar İçin Ayrılan Kısım

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Bütçesinden Süreli Yayınlar İçin Ayrılan Kısım	%
3	Bilgi Verilmemiş	11,2
5	5.000 – 10.000 TL	18,5
7	10.000 – 15.000 TL	25,9
5	15.000 – 20.000 TL	18,5
7	20.000 TL'den çok	25,9

Süreli yayınlar bilgi ve bilim adına dünyada ve Türkiye'de yaşanan yeniliklere ve ortaya konan yeni bilgilere güncel biçimde ulaşmanın en sağlıklı yoludur. Süreli yayınlar için bütçeden ayrılan paylara bakıldığında ve bu paylar ülkemizin köklü nitelikli üniversitelerinde aynı amaç için ayrılan bütçelerle kıyaslandığında genç üniversite kütüphanelerinin güncel bilgiye ulaşma ve kullandırma konusunda önemli sorunlarının olduğunu söylemek güç değildir.

Üniversite kütüphanelerinin bütçelerinden veri tabanları için ayrılan payın ne kadar olduğuna ilişkin veriler Tablo 13'de gösterilmiştir.

(Tablo 13): Kütüphanelerin Bütçelerinden Veri Tabanları İçin Ayrılan Kısım

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Bütçesinden Veri Tabanları İçin Ayrılan Kısım	%
3	Bilgi Verilmemiş	11,1
7	5.000 – 10.000 TL	25,9
6	10.000 – 15.000 TL	22,2
8	15.000 – 20.000 TL	29,7
3	20.000 TL'den çok	11,1

Ankete katılan üniversite kütüphanelerinde veri tabanları için ayrılan bütçelerin toplam bütçeye oranı süreli yayınlara ilişkin verilen rakamlara yakındır. Bu durum genç üniversite kütüphanelerinin veri tabanları konusunda da bazı sıkıntılarının olduğu şeklinde yorumlanabilir. Kütüphane yöneticileri ile kurulan iletişim; söz konusu sıkıntının hafifletilmesi için iyi işleyen kütüphaneler arası işbirliği uygulamaları ve EKUAL gibi ortak erişime açık kapsamlı veritabanı uygulamalarına yönelmenin en yaygın tercih olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Anket sonuçları dikkate alındığında 6 üniversite kütüphanesinde bütçeden kitap dışı belgelerin satın alınması için ayrılmış bir pay yoktur. Bu konudaki anket sorusunu yanıtlamayan 7 kütüphane yöneticisi ile birlikte ele alındığında, yeni bin yılda kurulan üniversite kütüphanelerinin yarısına yakın bir bölümünde kitap dışı belgeler için ayrı bir bütçeye gereksinim duyulmadığını söylemek yanılgı olmayacaktır.

(Tablo 14): Kütüphanelerin Kitap Dışı Belgeler İçin Ayrılan Kısım

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Bütçesinden Kitap Dışı Belgeler İçin Ayrılan Kısım	%
7	Bilgi Verilmemiş	25,9
6	Ayrı Bir Bütçe Olmadığı Belirtilmiş	22,2
11	10.000 TL'den az	40,7
2	10.000 – 50.000 TL.	7,5
1	50.000 TL'den çok	7,7

2013 yılı genel bütçesinden üniversiteler için ayrılan ödenekler ile karşılaştırıldığında (TÜİK, 2012), ankette yer alan üniversite kütüphanelerinin hiç birinde genel üniversite bütçesi içinde %3 oranına ulaşamamıştır. Hatta ankete yanıt veren üniversiteler arasında bu oranda %1,5 rakamına ulaşan kütüphane dahi yoktur. Bu rakamlar yeni bin yılda kurulan üniversite kütüphanelerinin önemli bütçe sorunları olduğunu göstermektedir.

Kullanıcı

Katılımcıların tamamı üniversite dışından araştırmacılara da hizmet vermektedir. 26 üniversite kütüphanesi ödünç verme hizmetini üniversite bünyesi ile sınırlamıştır. Buna karşın, 1 üniversite kütüphanesi istenen belgeleri sağlamak koşuluyla üniversite bünyesi dışından araştırmacılara da ödünç verme hizmetlerinin olduğunu belirtmiştir.

(Tablo 15): Üniversitelerin Öğrenci Sayıları

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Hizmet Verdiği Öğrenci Sayısı	%
3	3.000 – 6.000	11,1
6	6.000 – 10.000	22,2
11	10.000 – 15.000	40,8
4	15.000 – 20.000	14,8
3	20.000’den çok	11,1

Genç üniversitelerin yaklaşık %90’ı 20 binden daha az öğrencisi olan üniversitelere hizmet vermektedir. Yeni üniversitelerin potansiyel kütüphane kullanıcısı olan akademisyen sayıları ise çok daha azdır.

(Tablo 16): Üniversitelerin Akademisyen Sayıları

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Hizmet Verdiği Akademisyen Sayısı	%
6	200 – 300	22,2
4	300 – 400	14,8
5	400 – 500	18,5
8	500 – 600	29,7
4	600’den çok	14,8

Yukarıda verilen akademisyen sayılarına üniversitede görev yapan araştırma görevlisi ve okutman sayıları da dahil edilmiştir.

Kullanıcıların hizmetine sunulan ve internet bağlantısı bulunan bilgisayar sayısı konusunda ağırlıklı ortalama 10 ile 25 bilgisayar arasındadır. 3 kütüphane yöneticisi ise ankette kullanıcıların hizmetine sunulan bilgisayar sayısı konusunda bilgi vermemiştir.

(Tablo 17): Kütüphanelerde Kullanıcılar İçin Ayrılan Bilgisayar Sayısı

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Kullanıcılarına Ayırdığı Bilgisayar Sayısı	%
3	Bilgi Verilmemiş	11,1
7	10’den az	25,9
9	10 – 25	33,3
3	25 – 40	11,1
5	40’den çok	18,6

Bilginin ve bilgiye erişim araçlarının hızla elektronik ortama taşındığı günümüz koşulları düşünüldüğünde yeni üniversite kütüphanelerimizin kullanıcılarına sunduğu bilgisayar sayısı çok azdır. Bilgi ve bilgisayar teknolojisi merkezli modern eğitim süreci içinde yer almak için bu sayıların arttırılması kaçınılmazdır.

Personel

Bir kütüphanede derme, bütçe ve bina unsurlarında üst düzey verimliliğe erişilebilmesi için her şeyden önce nitelikli kütüphane personeline gereksinim vardır. Ele alınan kütüphanelerin personel sayılarına ilişkin veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

(Tablo 18): Kütüphanelerde Çalışan Personel Sayısı

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin	
	Çalışan Personel Sayısı	%
1	5'den az	3,7
10	5 – 10	37
9	10 – 15	33,3
4	15 – 20	14,8
3	20'den çok	11,1

15 üniversite kütüphanesinde kütüphane çalışanlarının %50'sinden fazlası yarı zamanlı çalışandır. Sadece 3 üniversite kütüphanesinde yarı zamanlı çalışan sayısı toplam personel sayısının %50'sinden azdır. Buna karşın 9 üniversite kütüphanesinde çalışanların tamamı, tam zamanlı personel kadrolarından oluşmaktadır.

Kütüphanecilik eğitimi almış personel sayısının kütüphane çalışanları içindeki oranının ortaya konmasında, uluslararası alanda en yaygın eğilim olan “bütün personelin %31'i profesyonel kütüphanecilerden oluşmalıdır” (Withers, 1988; Standards for Libraries in Higher Education, 2011) standardı eşik olarak alınmıştır. Buna göre 21 üniversite kütüphanesinde kütüphanecilik eğitimi almış personel sayısı toplam personel sayısının %31'inden azdır. Bu grup içinde kütüphanecilik eğitimi almış tek bir çalışanla hizmet veren 2 üniversite kütüphanesinin bulunması son derece düşündürücüdür. Yalnızca 4 üniversite kütüphanesinde kütüphanecilik eğitimi almış personel sayısında toplam personelin %31'i oranı yakalanmıştır. 1 üniversite kütüphanesinde ise kütüphanecilik eğitimi almış personelin oranı toplam çalışan sayısı içinde %50 oranının üstündedir ve bu oran son derece dikkat çekicidir.

21 kütüphanede üniversite mezunu çalışan sayısı toplam personel sayısının yarısından fazladır. Bu oran 5 üniversite kütüphanesinde toplam çalışan sayısının yarısının altındadır. 1 üniversite kütüphanesinde ise personelin tamamı üniversite mezunlarından oluşturulmuştur.

Bina

Kütüphane binasının özelliklerine ilişkin verilerin derlendiği anketin son bölümünde en dikkat çekici nokta 5 üniversite kütüphanesinin binasının olmaması ve geçici olarak kütüphaneye tahsis edilmiş binalarda hizmet veriyor olmasıdır. Bu durum için yöneticiler “yeni kütüphane binamızın inşaatı devam ediyor, en kısa sürede kütüphane olarak planlanıp inşa edilen yeni binamıza geçeceğiz” açıklamasında bulunmuşlardır.

Bağımsız bir binada hizmet veren 22 üniversite kütüphanesinden 14'ünün binası kütüphane olarak planlanmıştır. Geri kalan 8 üniversite kütüphanesi ise kütüphane olarak planlanmamış ancak bağımsız yapı özelliği olan binalarda hizmet vermektedir.

Üniversite kütüphanelerinin hizmet verdikleri yapıların kütüphane binası olarak planlanıp planlanmadığı ayrımı yapılmaksızın yöneticilere binanın bugün verilen hizmetler açısından yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Bir kütüphane yöneticisinin cevaplamadığı bu soruya 17 üniversite kütüphanesinden “hayır”, 9 üniversite kütüphanesinden “evet” yanıtı alınmıştır.

Kütüphanelerin kullanıcı oturma kapasitelerine ilişkin veriler Tablo 19’da detaylandırılmıştır.

(Tablo 19): Kütüphanelerde Kullanıcı Oturma Kapasitesi

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Kullanıcı Oturma Kapasitesi	%
2	1 – 50 kişi	7,4
4	51 – 100 kişi	14,8
6	101 – 150 kişi	22,2
2	151 – 200 kişi	7,4
13	200 kişiden çok	48,1

Alınan yanıtlarda raf kapasitelerine ilişkin verilerde 3 farklı eğilim ortaya konulmuştur. Bu eğilimlerde raf kapasiteleri; 15 kütüphane tarafından raflara yerleştirilecek kitap sayısı, 8 kütüphane tarafından rafların metre cinsinden uzunlukları ve 4 kütüphane tarafından rafların sayıları dikkate alınarak verilmiştir.

(Tablo 20): Kütüphanelerde Kitap Sayısına Göre Raf Kapasitesi

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Kitap Sayısına Göre Raf Kapasitesi	%
6	20.000 – 30.000	40
3	30.000 – 40.000	20
3	40.000 – 50.000	20
1	60.000	6,7
1	100.000	6,7
1	300.000	6,6

Raf kapasitesinin rafların metre cinsinden uzunlukları ile belirtildiği 8 üniversite kütüphanesinin 4’ünde bu rakam 200 metrenin altında, diğer dördünde ise 200–300 metre aralığında verilmiştir. Kütüphanelerdeki raf kapasitesinin raf sayısı esas alınarak verildiği anketlerde belirtilen rakamlardan 1 tanesi 100–150, diğer 3 tanesi ise 150–200 raf adedi aralığındadır.

İnsan ve bina arasındaki yaşamsal bağın sağlıklı, güçlü ve deprem gibi doğal afetlerde zarar görmeyecek derecede dayanıklı olmasının beklendiği yapılardan biri de; sürekli ve yoğun kullanılan yerler olan kütüphane binalarıdır. Kütüphane binasının kullanım amaçlarına uygun, sağlıklı, sağlam ve depreminde aralarında yer aldığı doğal afetler ile kazalara karşı önlemlerinin alınmış olması, sunulan hizmetlerin devamlılığı kadar kütüphane çalışanları ve kullanıcıları için de hayati önem taşır.

Kütüphane binalarının deprem ve deprem tedbirleri konusundaki mevcut durumlarının tespitine yönelik verilen anket yanıtlarında binaya ilişkin ciddi herhangi bir deprem girişiminin ve tedbirinin alınmadığının belirtilmesi dikkat çekicidir.

(Tablo 21): Kütüphanelerin Deprem Dayanıklılık Durumu

Sayısı	Üniversite Kütüphanesinin Depremsel Özelliği	%
12	Binada herhangi bir deprem ön çalışması yapılmamıştır.	44,4
5	Binada güçlendirme çalışması yapılmıştır.	18,5
2	Bina deprem yönetmeliğine uygun yeni binadır.	7,4
2	Bina “akıllı bina” olarak inşa edilmiştir.	7,4
6	Bina için deprem analizi yapılmıştır.	22,2

Özellikle son 2-3 yılda kurulan üniversite kütüphanelerinde bina için genel eğilimin “akıllı bina” yönünde olduğu dikkat çekicidir. Bu yönelim coğrafyasının %93’ü deprem kuşakları üzerinde yer alan ülkemiz için son derece önemlidir.

Değerlendirme, Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde gelişmiş kütüphane türü olan üniversite kütüphaneleri, üniversitelerin vazgeçilemez unsurları arasında yer alır. Ulusal ve uluslararası en başarılı üniversiteler listelerinde üst sıralarda yer alan üniversitelerin tamamının iyi kütüphanelerinin olması üniversite için kütüphanenin ne denli önemli olduğunun bir göstergesidir. Üniversitenin büyüklüğü, öğrenci ve öğretim üyesi sayısı ya da kaç yıllık bir geçmişe sahip olduğu bu gerçeği değiştirmez. Buna karşın, üniversitenin varlık nedeni olan bilginin ve bilgiye olan bağımlılığın günümüzde hızla artması, söz konusu gerçekliğin etkisini daha da derinleştirmiştir.

Üniversitenin kütüphaneden bu desteği alabilmesi için kütüphanenin hem nitelik hem de nicelik olarak yeterli donanımda olması ön koşuldur. Çalışma kapsamında ele alınan ve yeni bin yılda kurulan 27 devlet üniversitesine ilişkin elde edilen veriler ışığında söz konusu üniversite kütüphanelerinin niceliksel durumlarına ilişkin aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

1. Araştırmada yer alan kütüphanelerin kitap dışı belgelerle birlikte derme sayısı 16 bin – 55 bin aralığında değişmektedir. Bu aralığın oluşmasında kütüphanelerin kuruluş yılları arasındaki bir yıllık fark bile etkili olmuştur. Bazı kütüphanelerde dermenin öğrenci ve öğretim elemanları için yeterli olduğu düşünülürken bir kısım kütüphanede henüz temel dermenin oluşturulması sürecinin devam etmesi, bu konuda belirleyici olan diğer bir etkidir.

2. Süreli yayın koleksiyon sayıları arasında 4 kata varan farkların olması genel koleksiyon konusundaki yukarıda söz edilen koşulların süreli yayınlar içinde geçerli olduğunu göstermiştir. Basılı süreli yayın sayıları arasındaki farkın online erişilen süreli yayın sayılarındaki kadar derin olmaması ise kütüphanelerde elektronik bilgi erişim ve bilgi teknolojileri konularına öncelik verildiğini açığa koymaktadır.

3. Kütüphanelerin koleksiyon artış hızlarında %20–25’e varan rakamlar söz konusudur. Bu artış hızı, kütüphanelerin önemli bir kısmında koleksiyon oluşturma sürecinin devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

4. Genç kütüphanelerde bir standart eksikliğinin en yoğun hissedildiği alanların başında kitap dışı belgeler yer almaktadır. Kütüphaneleri önemli bir bölümünde kitap dışı belgeler için bütçeden ayrı bir pay ayrılmamıştır. Koleksiyonda bulunan kitap dışı belge rakamları son derece azdır. Kısmen yüksek olan rakamlarda ise belirleyici olan özel bağışlardır.

5. Kütüphanelerarası işbirliği yeni kurulan kütüphaneler için son derece önemlidir. Çünkü iyi yönetilen işbirliği ağı ile genç kütüphaneler henüz kendi bünyelerinde bulunmayan bilgi ve belgeleri kullanıcılarına sunabileceklerdir. Ankete verilen yanıtlardan bazılarında Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı (EKUAL) ve Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) ‘dan alınan işbirliği desteğinin kütüphane hizmetlerinin devamlılığı açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

6. Yöneticiler tarafından belirtilen kütüphane bütçeleri konusunda da ulusal bir standart oluşturulmamasının eksikliği fark edilmektedir. 27 üniversitenin öğrenci sayısı birbirine yakın olmasına karşın, bütçeleri arasında 4–5 kata varan farkların bulunması, bütçeye ilişkin ulusal bir standardın ortaya konmamasının getirdiği bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

7. Yeni bir üniversite kütüphanesi hizmet vermeye başladığı sırada bir yandan da alt yapıyı ve temel dermeyi tamamlama çabası içinde olacaktır. Bu nedenle üniversite bütçesinden kütüphane bütçesi için ayrılan ödenek gereken düzeyin üzerinde tutulmalıdır. Bu gereklilik araştırma kapsamında ele alınan kütüphanelerin büyük bir bölümü için de geçerlidir.

8. Kütüphanelerin tamamının üniversite dışından araştırmacılara da açık olması beklenen bir uygulamadır. Buna karşın bir kütüphanede ödünç verme hizmetinin kısmen de olsa üniversite sınırlarının dışına taşınması sıra dışı bir uygulamadır.

9. Veri paylaşan kütüphanelerde en az 10 tane kullanıcıların hizmetine sunulmuş bilgisayarın bulunması ve bazı kütüphanelerde bu sayının 40’ı geçmesi, yeni kütüphanelerde bilgisayar kullanılmasına ve elektronik ortamda bilgi sunumuna olanaklar ölçüsünde özen

gösterildiği şeklinde yorumlanabilir.

10. Üniversite kütüphanelerinin yarıdan fazlasında personelin yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Personel eksikliği olan kütüphanelerde personel gereksinimi yarı zamanlı çalışanlarla giderilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte kütüphanelerin %78’inde genel çalışan sayısı içinde kütüphanecilik eğitimi almış personel istihdam oranının standartların altında olması, personel konusundaki asıl sorun olarak ön plana çıkmaktadır. Kütüphane çalışanlarının %81 oranında üniversite mezunu olması ise yeni üniversitelerin genel personel profili hakkında umut vericidir.

11. Çalışma kapsamındaki üniversite kütüphanelerinin yarısı kütüphane olarak planlanmamış binalarda hizmet vermektedir. 5 kütüphane ise başka hizmet binalarında geçici olarak hizmet vermeye çalışmaktadır. Bu durumun gerekçesi olarak yöneticiler tarafından “yeni kütüphane binasının inşası devam ediyor” açıklaması yapılmıştır. Unutmamak gerekir ki iyi bir kütüphane hizmeti için her şeyden önce fiziksel koşulların bu hizmete uygun olması gerekir. Bu nedenle kütüphane binası olarak planlanmamış yapılarda ya da henüz kütüphane binası bulunmadığı için farklı başka hizmet birimlerine ait geçici mekanlarda kütüphanecilik hizmeti veren üniversite kütüphanelerinin performansı bu koşullardan olumsuz yönde etkilenmektedir.

12. Anket sonuçların göre “yeni” olmanın yeni bin yılda kurulan üniversite kütüphanelerine sağladığı en önemli katkı ülkemizin bir gerçeği olan deprem alanında olmuştur. Çünkü yeni yapılan kütüphane binalarının tamamı deprem yönetmeliğine uygun inşa edilmiştir. Kısmen daha eski olan bir grup kütüphane binası için deprem analizi ve güçlendirme çalışmalarının yapılmış olması da ayrıca umut vericidir. Tüm bunlara karşın, deprem yönetmeliğine uygun inşa edilip edilmedikleri konusunda bilgi sahibi olunmayan ve hala deprem konusunda herhangi bir girişimde bulunulmayan ve tedbir alınmayan “yeni” üniversite kütüphanesi binalarının olduğunu bilmek düşündürücü ve endişe vericidir.

13. Üniversite kütüphanelerinin sorunları ve yetersizliklerinin temel gerekçesi olarak henüz üniversite kütüphaneleri için hazırlanmış ve etkin biçimde uygulanan ulusal bir hizmet standardının oluşturulamaması ön plana çıkmaktadır. Hazırlanacak standartlar hem kütüphanenin temel unsurlarını hem de kütüphane hizmetlerini kapsayacak şekilde olmalıdır. Standartların oluşturulması ve uygulamalarının yasal düzenlemelerle güvence altına alınması, her şeyden önce üniversitelere göre değişen ve kimi zaman akıl almaz boyutlara ulaşan kütüphanelere ayrılan bütçe farklılıklarını ortadan kaldıracaktır. Bu kazanım beraberinde derme, kullanıcı, personel ve fiziksel ortam koşullarının da daha iyi olmasını getirecektir.

Çalışmada ele alınan 27 üniversite kütüphanesinin niceliksel donanımı kütüphanenin ve üniversitenin niteliksel gelişimini destekleme noktasında yetersizdir. Bu noktada siyasi iradeden başlayarak üniversite yöneticilerine, kütüphane yöneticilerine, kütüphane personeline ve meslek örgütlerine uzanan bir farkındalık yaratma süreci önerilebilir: Üniversite kütüphaneleri siyasi iradeye, peşi sıra açılan yeni üniversitelerin temel amacının “ülkedeki eğitimin yaygınlaşması ve yükseköğretim gören insan sayısının artması” olduğu savonusundaki samimiyetini kanıtama fırsatını sunacaktır. Çünkü kütüphane eğitim ve öğretim sürecinde üniversiteye en önemli katkıyı veren birim olacaktır. Kütüphanenin üniversite için taşıdığı bu anlamı siyasi iradeye en etkin biçimde üniversite yöneticisi aktarabilir. Üniversite yöneticisine kütüphanenin önemi bilincini en sağlıklı taşıyacak organ ise kütüphane yöneticisidir. Kütüphane yöneticisi üniversite idaresine yılmadan kütüphanenin önemini göstermeye çalışırken, sunulacak başarılı kütüphanecilik hizmetleri ile bu çaba desteklenmelidir. Kütüphane yöneticisinin, kütüphane ve üniversite için öneminin fark edilmesine ilişkin üstlendiği sorumlulukta destek alacağı kişiler ise diğer kütüphane personeli olacaktır. Kütüphane çalışanı için bunu sağlamanın tek yolu en iyi hizmeti vermeye çalışmaktır. Her türlü güçlüğe karşın iyi niyetle yerine getirilecek kütüphane hizmeti er ya da geç kullanıcı tarafından takdir edilecektir. Aynı zamanda kütüphanenin kendini kanıtlaması anlamına gelecek bu başarı hem kütüphanenin ve öneminin fark edilmesi sürecine katkı sağlayacak, hem de kütüphane sorunlarının -personel sorunları da dahil- farklı platformlarda ve daha yüksek sesle dile getirilmesi fırsatını sunacaktır. Bu noktada da diğer üniversite kütüphaneleri ile meslek örgütlerinin rolü başlar. İyi örgütlenmiş bir kütüphaneler arası işbirliği ağı ve daha köklü üniversite kütüphanelerinin deneyimlerinden öğrenilecek bilgiler, genç üniversite kütüphanesinin hizmet kalitesini doğrudan etkileyecek unsurlardır.

Kütüphane ve kütüphanecilik dünyasında etkin olan meslek örgütlerinin ve diğer meslektaşların üniversite kütüphanesi ve sorunlarının farkında olduğunu görmek ve işbirliğine hazır olduğunu bilmek kütüphane çalışanlarına motivasyon ve güven kazandıracaktır. Bu kazanım kütüphane hizmetlerinin verimliliğine yansiyacak bu da orta ve uzun vadede hem üniversitenin hem de kütüphanesinin kendisini kanıtlamasına katkı sağlayacaktır. Farkındalık yaratma süreci başarı ile tamamlandığında ise, asıl kazanan ve kendini kanıtlayan zincirin bütün halkaları olacaktır.

Çağdaş, başarılı ve verimli kütüphane hizmeti, genç üniversitelerimizi toplumun önemli bir bölümünde hala kabul gören “tabela üniversite” algısından kurtarmanın ve bilgi ve bilim dünyasında daha çok rol almasını sağlamanın en doğru, etkin ve sağlıklı yöntemlerinden biridir. Emek ve süreklilik isteyen bu yöntemde karşılaşılan engeller hep olacaktır. Bu süreçte ülkemizin ve üniversite dünyamızın koşullarından kaynaklanan güçlükler ve sorunları gerekçe göstererek, üniversite kütüphanesini başarıya taşıyacak adımları atmaktan kaçınmak kolay yolu tercih etmek olacaktır. Unutmamak gerekir ki her zaman yapılabilecek bir şey vardır. Genç üniversite kütüphanelerimizde yapılabilecekler ve yapılması gerekenler ise çok daha fazladır.

Kaynakça

- Altınsoy, S. (2011). Yeni Devlet Üniversitelerinin Gelişimi: Sorunlar ve Politika Önerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 1(2), 98-104.
- Arap, S. K. (2010). Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gerekeçleri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 65(1), 1-29.
- Ateş, T. (2009). Yeni Üniversiteler. 11 Nisan 2013 tarihinde <http://www.enfal.de/oe102.htm> adresinden erişildi.
- Atılğan, D. (2008). Türkiye’de Üniversite Kütüphanelerinin Tarihi. *Türk Kütüphaneciliği*. 22(4), 451-458.
- Çakın, İ. (1983) Üniversite Kütüphane İlişkisi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*. 32(2), 61-64.
- Çakmak, O. (2003). *Bilgi çağında eğitim ve üniversite*. İstanbul: Nesil Kelepir.
- Çelik, A. (1991). Türkiye’deki Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları. *Türk Kütüphaneciliği*. 5(2), 59-68.
- Çelik, A.; Uçak, N. (1993). Üniversite Kütüphaneleri Üzerine. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 10(2), 115-121.
- Çelik, A. (1994). Yeni Üniversitelerde Kütüphane Sorunu. *Türk Kütüphaneciliği*. 8(4), 266-271.
- Çukadar, S., Gürdal, G., Çelik, S. ve Kahvecioğlu, K. (2011). Türkiye’de Üniversite Kütüphaneleri: Mevcut Durum ve Gelecek. 12 Nisan 2013 tarihinde http://www3.dogus.edu.tr/scelik/makaleler/_uyk_2011_Bildiri.pdf adresinden erişildi.
- Demirer, Y., Duran, M., Orhangazi, Ö. (2000). *Ateş altında üniversite, özgür üniversite dsefterleri*. Ankara: Özgün Üniversite.
- Ersoy, O. (1978). Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 27(3-4). ss. 144-159.
- Eskicioğlu, O. (2011). Deveye Sormuşlar Boynun Neden Eğri. *Cumhuriyet Gazetesi*. 20 Kasım 2011.
- Kaynar, M. K.; Parlak, İ. (2005). *Her ile bir üniversite Türkiye’de yükseköğretim sisteminin çöküşü*. Ankara: Paragraf.
- Meclis Tutanakları. (2005). *TBMM Tutanak Dergisi*. 22.Dönem, Cilt 107, Birleşim 135.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2009). *Araştırmalar & Bilim, Kültür Üniversite*. İstanbul: İletişim.
- Odabaş, H.; Polat, C. (2011). Türkiye’de Üniversite Kütüphanesi Standartları, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Sayı 45. 321-346.
- Polat, C.; Odabaş, H. (2011). Türkiye’de Üniversite Kütüphaneleri: Standartlar ve Yönetici Görüşleri Doğrultusunda Niceliksel Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1). ss. 43-62.
- Poll, R.; Boekhorst, P. (2007). *Measuring quality: Performance measurement in libraries*. 2.bs. Munich: K. G. Saur. Standards for Libraries in Higher Education. (2011). 17 Temmuz 2013 tarihinde http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards_libraries_.pdf adresinden erişildi.
- Tanilli, S. (1991). *Uygarlık tarihi*. 6. bs., İstanbul: Say.
- Toplu, M. (1992). Üniversite Kütüphanelerinin Bilimsel Araştırmadaki İşlevi ve Türkiye Gerçeği (1). *Türk Kütüphaneciliği*. 6(1), ss. 22-42.
- TÜİK, (2012). *Kültür İstatistikleri 2011*. Ankara. Türkiye İstatistik Kurumu
- Üniversitelerimiz (2013). 28 Nisan 2013 tarihinde <http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz> adresinden erişildi.
- Withers, F. N. (1988). *Kütüphane hizmet standartları (Milletlerarası bir inceleme)*. S. Taner ve A. Tan. (Çev.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Summary

In addition to being the most important link in the chain of education and training, universities have an important place among the institutions undertaking a major role in determining the level of cultural development of society. Information is used extensively in universities, and by means of science and technology-based applications new information is produced from existing knowledge. One of the responsibilities of the university is to manage needed manpower in society.

The greatest support for the fulfillment of relevant purposes and responsibilities comes from libraries. A good library which is there to provide the most comprehensive and correct information to university stakeholders is at the same time the most important element in bringing prestige to a university.

Libraries, defined as the brains of universities, are also indispensable units for the young universities founded in the new millenium and increasing everyday in Turkey. Moreover, in addition to all their other responsibilities, libraries have important duties in influencing society as well as the university world.

Minimizing problems in collections, personnel, budget and structural aspects is necessary for new university libraries if they are to fulfill their responsibilities and provide quality service. Compliance with these necessities is more foundational than other essential university conditions.

In the end of the present survey study; it is found that almost all of the 27 quantitatively-assessed new university libraries have problems with regard to collections, personnel, budget, and buildings. It is also observed that budget and personnel issues affect service quality most.

In spite of this, the newly established university libraries have begun to contribute to social and cultural life. The magnitude of this contribution will grow along with the experience gained in each passing day.